

באיל תערוג

פנינים על פרשיות השבוע וליקוטי ענייני דיומא
מרבן של ישראל מרן הגראי"ל שטינמן זצ"ל

בס"ד | גליון 246 | שנה ה' | פרשת כי תשא | שנת תשע"ח

חרות על הלוחות מיהו בן חורין ומיהו עבד

שיחת רבנו בישיבת נתיבות עולם, תמוז תשנ"ח

בעצם כשבאים לדבר לקהל אנשים שיש להם נסיונות קשים בחיים, כל בן אדם יש לו נסיונות קשים, אבל אנשים כאלה שהיה להם דרך אחרת, יש להם נסיונות מאד קשים וממילא "לפום צערא אגרא" מה שיש יותר נסיונות והאדם יותר מתחזק, השכר לזה הוא כפול פי כמה ממה שמקבל אדם עם פחות נסיונות קשים. ובכל זאת חיזוק צריך תמיד.

מציונו בפרקי אבות (פרק שישי משנה ב') על הפסוק "והמכתב מכתב אלוקים הוא חרות על הלוחות" אומר התנא, אל תקרי חרות אלא חירות, שאין לך בן חורין אלא מי שעוסק בתלמוד תורה.

ובפשוטו אינו מובן כ"כ, דהנה אנחנו רגילים לקרוא לבן אדם שאינו שומר תורה ומצוות בשם "חפשי" - חפשי במעשי, שעושה כרצונו. וכאן אומר התנא להפך דחירות הוא רק מי שעוסק בתלמוד תורה. והרי כזה אחד הוא מוגבל מאד, שאינו יכול לעשות מה שרוצה. ומי שאינו שומר תורה ומצוות, הכל מותר לו, יכול לעשות מה שרוצה? ועוד יותר מזה אנו רואים כי בלשון חז"ל נקרא האדם שתחת עול תורה, שמקבל עליו "עול" תורה, וכמו שמצינו בר"ה (דף כ"ה, א') שאמרו חכמים, מצות לאו ליהנות ניתנו, ומפרש רש"י לאו ליהנות ניתנו, אלא לעול על צואריהם נתנו. וכן מצינו הרבה פסוקים, שכלל ישראל הם "עבדי השם" - עבדים להקב"ה, והרי עבד אינו בן חורין וזו סתירה להיות עבד ולהקרא בן חורין, וקשה לכאורה איך מצד אחד התנא קורא לזה בן חורין, ומצד שני נקראים עבדים?

אך התיורין הוא דהגמ' בסנהדרין (דף צ"ט, ב') מביאה, אומר רבא כולו גופי דרופתקי גינהו, ופרש רש"י דרופתקי - טרחני, דכל הגופין לעמל נבראו, אשרי למי שעמלו בתורה. **ונמצא דבעצם כל אחד הוא עבד, או עבד כאן, או עבד שם, אבל הוא עבד!** אך א"כ למה קורוהו התנא בן חורין הרי אדרבא כולם עבדים, ואע"פ שהוא עובד בדברים טובים, אבל למה נקרא בן חורין.

אמנם הבאור הוא פשוט: דהנה כשאדם עוסק בדברים שהוא מוכרח לעצמו, כמו אדם שאוכל וטורח בפרנסה כדי שיהיה לו אוכל, לא נוכל לומר שהוא עבד, עבד לעצמו כדי לאכול, דבדאי הוא מוכרח לאכול, וכדי לאכול צריך להרויח בפרנסתו, ולא נקרא לזה עבד.

אלא דאדם צריך לדעת מה זה "עצמו": אם ה"עצמו" הוא ענייני העולם הזה, או עולם הבא, ואם אחד בא לידי הכרה כי ה"עצמו" זה הרוחניות שלו, מה שהוא שואף למטרה כמו שאומר המסילת ישרים: "להתענג על ה' ולהינות מזיו שכנתו" אם זה, עצמותו, לא נקרא עבד, במה שטורח להגיע לזה, דכשאחד יגע כדי

ועמל רק לעצמו, וכשיתברר לאדם מה הוא ה"עצמו" יראה שזה ממש חירות.

חז"ל אומרים בברכות (דף ד', ע"ב) שצריך להסמיך גאולה לתפילה, ופרש"י לפי שנאמר בתהילים: "'ה צורי וגואלי", וסמך ליה, "יענך ה' ביום צרה", למדו חז"ל מזה שצריך להסמיך גאולה לתפילה. משל לאוהבו של המלך שרוצה לבקש צרכיו מהמלך צריך בתחילה להתקרב למלך ואח"כ לבקש בקשתו, כך צריך האדם מתחילה להתקרב לקב"ה ע"י הזכרת הגאולה ואז יכול להתפלל.

והשאלה היא למה דוקא גאולה, הרי במשך התפילה יש כ"כ הרבה שבחים שאנו משבחים להקב"ה, כל פסוקי דזמרא, וכל הברכות של ק"ש, הכל מלא שבחים להקב"ה, ורואים שכל זה אינו דומה לגאולה, שגאולה זה השבח הגדול ביותר, דבזה מתקרב להקב"ה ויכול להתפלל.

ובאמת הגאולה ממצרים, היתה גם על הגוף, וגם על הרוחניות. כולם היו משועבדים למצרים, ולא היתה להם אפשרות להתקדם, לא בגוף, לא ברוח, מקוצר רוח ומעבודה קשה, ולכן אצל יתרו נאמר: "וישמע יתרו וגו' אשר הצילם מיד מצרים" ופרש"י שזה יותר מכולם לפי שלא יצא עבד מעולם ממצרים וכו'. אבל אפשר להוסיף עוד טעם לפי שהדבר החשוב ביותר לאדם זה "גאולה", ולכן מה שהוציאנו ה' ממצרים, זה כ"כ חשוב, וכן כשבאים להזכיר שבח להקב"ה, השבח הזה חשוב כ"כ, מה שאנו צריכים להכיר טובה בשביל זה הוא גדול כ"כ, שכשמזכיר את השבח הזה של גאולה, אז יכולים להתקרב ולהתפלל אליו ית'. ובלא זה, אי אפשר כביכול להתפלל למלך בלא שום ריזיו ושבחות להקב"ה, דהשבח הגדול ביותר הוא מה שנעשינו בני חורין.

ומ"מ גם לאחר שיצאנו ממצרים עדיין לא נעשינו בני-חורין. כי כמו שאחז"ל אל תקרי חרות אלא חירות, שאין לך בן-חורין אלא מי שעוסק בתלמוד-תורה, הקב"ה ברוב חסדו נתן לנו את התורה שבזה הוא הביא אותנו למצבים כאלה, שאין אחרים יכולים לזכות לזה. דאומות לא העולם אפילו יעשו כל תחבולות שבעולם לא יוכלו לזכות למה שזכינו אנחנו ע"י התורה, אין לך בן-חורין יותר מזה.

וחירות זו היא המשך ליציאת מצרים, ולכן בכל פעם מזכירה התורה את יציאת מצרים. ובמתן תורה נאמר: "אנכי ה' אלוקיך אשר הוצאתיך מארץ מצרים, כי המשך של זה הוא התורה, דכל זמן שלא היה תורה עדיין לא היה החירות האמת, וכל פעם שלא היה תורה היה האדם עדיין משועבד, ועובד את הגוף, את הדברים החיצוניים של העוה"ז, שזה לא התכלית שלו, וזה נקרא עבדות. דמה שאדם עושה מה שלא נוגע לתכלית האמיתי זה עבדות, ומה שנוגע לתכלית האמיתי זה לא עבדות אלא חירות.

וכמה אנחנו צריכים להיות מאושרים כל אחד ואחד מאיתנו, שזכה להכיר את האמת הזה, וללכת בכיוון הזה, **המשך בעמ' הבא**

לאכול, להכין את האוכל, אע"פ שטרח ועמל אי"ז נקרא עמל ולא עבודה, דטורח לצורך עצמו, ורק מה שטורח לזולתו זה בכלל עבדות.

אמנם השאלה היא, דהנה כל אחד מכיר, וכך רגיל כל אחד לומר, מהו העיקר, הרוחניות!

אבל אם הוא באמת מרגיש כך, זה לא ברור, דמציונו אפי' בימי התנאים, אומר ר' יוחנן בן זכאי לתלמידיו, הלואי שיהא מורא שמים עליכם כמורא בשר ודם. ולמי אמר את זה, לא אנשים שאינם מאמינים בהקב"ה, אינם מאמינים בעולם הבא, ובכל זאת אומר שיהא מורא שמים עליכם כמורא בשר ודם.

והמציונות היא כך דכשאדם יודע שיענישו אותו אנשים בשר ודם, הוא פוחד, ומעונש שמים לא מפחדים כ"כ אפי' מי שמאמין בה', הרי ר' יוחנן אמר את זה לתלמידיו שהיו תנאים! ובכל זאת אומר להם "הלואי שיהא מורא שמים עליכם כמורא בשר ודם", דמורא בשר ודם הוא יותר.

וכמו למשל בזמנינו אדם מפחד לעשות דברים כדי שלא יענישוהו במאסר, אע"פ שכיום מאסר אי"ז דבר נורא כ"כ, וביחס למה שהיה לפני הרבה דורות ממש אין להשוות דפעם היה הרבה יותר קשה פי כמה וכמה, ובכל זאת אף אחד לא רוצה להיות במאסר ועושים כל מיני מאמצים כדי להשתחרר, וכל זה אינו דומה לאף אחד מאלף אלפי אלפים ורובבות פעמים מההנהגה, ומ"מ כל אחד יודע שאיננו מפחד מההנהגה כמו שמפחד מלעבור על החוק כדי שלא לקבל מאסר, מה זה מאסר? ואעפ"כ הוא בפחד נורא.

והרי חז"ל אומרים (כמ"ש הרמב"ן) דכל יסורי איוב כל ימיו, אי"ז דומה למשהו מההנהגה, נורא ואיום! ובכל זאת כל אחד יודע שאינו דומה אצלו הפחד מעבירה ומהנהגה כמו הפחד מבית האסורים, למרות שבית האסורים לגבי זה הוא ממש כאין וכאפס, מ"מ כך הוא המציאות שאדם לא מפחד ממה שהוא לא רואה בעיניים שלו במציאות, כאן בעוה"ז, ואפי' שהוא מאמין, מ"מ הוא לא יכול לתאר לעצמו עד כדי כך, ולכן צריך ר' יוחנן לומר לו, שיהא מורא שמים עליך כמורא בשר ודם, זה הברכה והתפילה שביקש עליהם ר' יוחנן לפני מותו, כך הוא המציאות דאדם אינו מרגיש את הגהיגום, אפי' לא כמו עונש הכי קטן שבעוה"ז.

ומאותו טעם ג"כ בן אדם בעוה"ז חושב שתורה ומצוות זה "עול", זה הכבדה! ואילו היה מרגיש את האמת, היה מרגיש "אושר" ו"חירות". אמנם אנחנו, אע"פ שאומרים את זה, איננו מרגישים את זה, ואדם מרגיש את עצמו שאינו בחירות, אלא הוא מוגבל, שאיננו יכול לעשות מה שרוצה, זה אסור וזה אסור, הכל צריך להיות בתכלית, וזה עושה לו הרגשה שהוא מוגבל. אבל אליבא דאמת זה החירות! כי זה התכלית שלו, וזה בשביל עצמו, רק שאנחנו מדברים כך ולא מרגישים את זה. וחושבים תמיד הוא לא יכול, קשיים, אבל אליבא דאמת כל הקשיים האלה הם אפס, נגד מה שזה באמת טירחא

שומר קטן

רבנו זצוק"ל נסתפק אי קטן מצוי להיות שומר בשבת מפני שמא יטה. ושאלו למרן הגר"ח קניבסקי שליט"א. ואמר, שהוא עצמו ה' שומר לחזו"א כשהי' ילד. וכן אמו סיפרה לו שהיתה שומרת לחזו"א כשהיתה קטנה. וסיפרה שפ"א ראתה שהחזו"א הולך כמעט להטות, ולא ידעה מה לעשות, ופחדה לומר לו שאסור. והחזו"א אמר שהיא כבר פסולה מלהיות שומרה. [והוסיף הגר"ח שמקור לדבר שקטן נאמן לזה, עי' שו"ע יו"ד סי' קכ"ז ס"ג ברמ"א שכת' בתו"ד, קטן אין לו דין עד להיות נאמן באיסורין (ריב"ש ס' רמ"ח) מ"מ בקטן חריף ובקי בדבר ואיכא רגלים לדבריו יש להתמיר אם מעיד על דבר איסור, (רשב"א סימן ס"ד) ואם מעיד על איסור דרבנן להקל, ולא אתחזק איסורא, כגון בדיקת חמץ נאמן דהימנוהו רבנן בדרבנן, והוסיף הגר"ח שמבואר נמי דקטן מצוי להיות שומר לענין יין נסך]. (מנחת תודה)

לימוד בעמידה בליל שבת

במשך עשרות עשרות שנים היה נוהג רבנו להיות ער בליל שישי, ובליל שבת היה הולך לישון מעט אחרי הסעודה, ואחרי כשעה קלה קם ללמוד כל הלילה והיה מנהגו לבוא באישון ליל שבת להיכל כולל הפריין, ולמד בעמידה ללא מנעלים כדי שירגיש צינת הריצפה, ועי"ז לא ירדם, והגה בתורה כל הלילה.

וכעיי"ז מספר תלמידיו משיבה קטנה דפונבין' (הרב נ. ז): "בזמני (שנות ה'), שמתי לב יחד עם קבוצת תלמידים כי רבי אהרן ליב היה עיף בימי שישי, ולכן היה מקפיד למסור את השיעורים בעמידה, והיה נראה חלוש, בזמן השיעור היה עירני במיוחד, אך בין גברא לגברא פעמים שכמעט היה נרדם בעמידה. מבירור וממעקב אחרי התלכותיו התברר כי מלבד זאת שבמשך ימי השבוע הוא אינו יושן כמעט - מלבד שעות בודדות בלילה, אלא שבליל שישי הוא נוהג שלא לישון כלל, את כל הלילה הוא הקדיש לעמל התורה ברציפות ובניתוק מוחלט, או אז הובנה לנו סיבת העייפות הניכרת בימי שישי".

וסיפר נכדו הרה"ג ר' אברהם ברלין: שמעתי שלפני כארבעים וחמש שנה בליל ש"ק היה לומד בישיבה קטנה פונבין' עד סיום הסדר בשעה עשר ולאחמ"כ שכבה שם האור היה הולך לביהכ"נ בית צ'רנסקי שם היה פלורסנט אחד שהיה דלוק כל הלילה עי" מצבר כמובן וזה היה משתלשל מהתקרה עם שרשרת ועדיין היה מאוד גבוה ומשום כך האור היה מתפזר על שטח גדול ולא השפיע והיה קשה לקרוא, ורבנו היה לוקח כיסא וסטנדר ומעלם על גבי שולחן מתחת לפלורסנט וכך ישב ולמד כל הלילות שבת באותם שנים.

לימוד בליל שבת

באחד לילות שבת בשנים האחרונות אמר רבנו, שראה שקרו כמה אסונות בלילות שבת [הפגיע בישוב ארמון ועוד], וחשב שזה בגלל שזה זמן שיש בו פחות לימוד תורה בעולם, ולכן התחיל לקום מוקדם יותר לפנות בוקר כדי להרבות תורה בעולם. (צדיק כתמר יפרח, א"ה וסיפר ראצ"ט שליט"א (קו' היא שיחתי) שהיה אצל מרן הגרא"מ שך זצ"ל בימי מלחמת המפרץ בעת שנפל טיל סמוך לבני ברק בליל שבת, ואמר לו מרן זצ"ל שזה בא לעורר את הבני תורה ללמוד יותר בליל שבת)

הדרך ליצול מהגזירות

ובעת שגזרו הרשעים רח"ל גזירות על בחורי הישיבות ואברכי הכוללים להוציאם מלימוד התורה, כ' רבנו (סיון תשע"ג) בתו"ד: ובאנו בזה להציע להתחזק ולהרבות בלימוד התורה ברציפות, ובפרט בימים שיש בהם רפיון כגון ימי שישי ושבת, אשר הרפיון בהם רב, ולקבוע בהם סדרים שיתחזקו בהם מאד בלימוד התורה. וראשי הישיבות יעוררו על דבר זה.

עוד כתב רבנו מכתב בענין זה: לכבוד האברכים החשובים בבית המדרש בעיר... המחפשים לעשות הטוב וישר בעיני ה' יתברך לקבוע עצמם ללמוד תורה בחורף בימי

לילי שבת הארוכים. כמובן שזה יהיה באופן שלא יפריע לשלום בית. ויזכו להרבות תורה ויראת שמים הם, ובניהם, ובני בניהם, וירבו זכויות לתועלת כלל ישראל.

הוראות מרבנו

כתב הגר"ח מיישקובסקי שליט"א: מע"כ מזכה הרבים הרב ברוורמן שליט"א ... לבקשתך אם יש בזה הוראות ממרן ראש הישיבה הגרא"ל שטיינמן' לאחרונה פתחה הישיבה סניף במושב זרועה, ובתחילת אלול לא ה' עדיין גנרטור, והחום בדרום קשה מנשוא. ובחורים בקשו "היתר" זמני להשתמש במיזוג בחשמל רגיל. ועיקר בקשתם היתה שבל"ז יגרם ביטול תורה. ותשובת מרן שליט"א היתה נחרצת לא עוברים עבירות, גם כדי ללמוד תורה.

גם ביישבתנו הק' מרן שליט"א לא מרשה גם במצבים מיוחדים להשתמש רק בגנרטור, ולא בחשמל הרגיל. וכשפעם ניסו קצת ללחוץ אותו אמר כמדומה, הרי החזו"א אומר שזה גם חילול ד', ואיך שייך להקל בזה. עד כאן המכתב.

לא להדליק בכלל

וכשביית הכנסת בבני ברק נקלעו לחובות, ורצו להשאיר רק את התאורה על גינרטור, ואת המזגנים ידליקו על חשמל, עלו לשאול את רבנו שליט"א, והשיב להם שאם אין להם כסף לגנרטור למזגנים, שלא ידליקו אותם כלל בשבת. (מפי רבי שלמה רביבו שליט"א)

ללמוד ילך לבית כנסת

בחור ישיבה אחד שאל את רבנו, שבבית הוריו משתמשים בחשמל בשבת מה מוטל עליו לעשות, ואמר לו שלאכול שם הוא יכול, כי אפשר להסתמך לאור הנרות, אבל ללמוד ילך ללמוד בבית כנסת לאור כשר, ולא שם. (והרוצה להרחיב את הידיעה בדעת רבנו ושאר גדולי הפוסקים בענין זה ניתן לראות בקו' השימוש בחשמל בשבת).

שימוש בחשמל לבעלי חיים

כתב רבי אברהם הרט שליט"א: הוה עובדא שהודיעו לפני שבת שבשבת הקרובה לא יפעל הגנרטור מפני תקלה. והיה אקווריום עם דגים, שלולי החמצן שנכנס לאקווריום עי" חשמל הדגים ימותו, ושמעתי מאבי מורי [ר' משולם הרט] שליט"א ששאל את הגר"ח קניבסקי שליט"א אם אפשר להשתמש בחשמל שנעשה באיסור עי"מ למנוע צער בע"ח. והגר"ח קניבסקי הסתפק בזה. ואמר שישאלו את הגרא"ל שטיינמן.

ואבי מורי שאל את הגרא"ל שטיינמן ואמר שלא להשתמש בחשמל, אף שעיי"ז יכולים הדגים למות. ועי' חזו"א סי' ל"ח ס"ק ד' שאסר שימוש בחשמל שנעשה באיסור אף לצורך צבע"ח (מראה דבר סט"ז) [והעיר שם הכותב דבאופן שכבר האקווריום מחובר לחשמל מימות החול, לכאורה משום צער בע"ח יכול בשב ואל תעשה לא לנתק את החשמל, דכיון דאינו עושה מעשה לחבר את החשמל, וגם אינו נהנה בעצמו הנאת הגוף מהחשמל, אינו מחויב להפריש את הדגים מלהשתמש בחשמל, כיון דהוא במקום צער בע"ח עי' סי' שכ"ה סעי' י"ג. ואפשר שהוראת הגרא"ל שטיינמן הנ"ל שלא להשתמש בחשמל אף שהדגים יכולים למות היינו בגוונא שצריך לעשות מעשה לחבר לחשמל, או אפשר דס"ל דבכל גוונא איכא חילול ד' במה שמשאיר את החשמל. א"ה ושמענו שגם הוסיף רבנו שכנראה שביום אחד לא ימותו הדגים].

לא להנות ממעשה שבת

שח לנו הרב יעקב נטע בעק שליט"א: שבעת שלמד עם רבנו בישיבת עץ חיים במונטרי, באחד השבתות נכבו הנרות בחדר אוכל של הישיבה, והביאו גוי שידליק אותם, וזה היה שלא כדין. ורבנו שהיה בחור אז הגיע לסעודה, ואכל ושהה שם וכל הזמן היו עיניו עצומות כדי שלא ינהה ממעשה שבת.

סיפר הרה"ג ר' יצחק לוינשטיין: בערב שבת סידרו שיהיה חשמל למנין של הנץ, אף שמרן לא רצה כל כך. השעון זו ולא נדלק, ומרן שמח מאד. נכנסתי ואמרתי לו: "ממש מופת". מרן חייר וענה: כל החיים זה מופת! כל נשימה, כל רגע בחיים זה מופת! (הפנסק)

אשריך בעולם הזה, ואמנם היום לא מדברים על מדריגות כאלו, כי בזמננו אנחנו רחוקים מזה, מדרגה של פת במלח תאכל ומי במשורה תשתה אך מ"מ גם לפי מדרגתנו, מה שפחות שואפים לעניי עוה"ז, פחות עבדות של עוה"ז, הוא יותר מאושר, וזהו אשריך בעולם הזה.

ובעצם כמה צריך האדם להיות מאשר, ולחשוב על דבר זה, איך שזכה להתקרב להקב"ה, ולא כל אחד זכה לזה, והאנשים שנמצאים כאן, כפי ששמעתי, היו להם זמנים שהם היו רחוקים מזה. ועכשיו ב"ה הם צריכים לשמוח ממש, אשרינו מה טוב חלקינו שזכינו. שנתקרבו להקב"ה ויש לנו האפשרות להיות רחוקים משעבוד עוה"ז. רק לעבוד לשם הקב"ה. להיות בן חורין מית, שאין לך בן חורין אלא מי שעוסק בתורה ובמצוות. יעזור לנו הקב"ה שנתקרב יותר ויותר אליו, לעבוד אותו ולהרגיש את החירות ולהיות מאושר, אשריך וטוב לך בעולם הזה ובעולם הבא.

חורין מפני שעוסק בתורה. ומי שאינו בן חורין כזה יש בו לעולם קנאה ותאוה וכבוד. וזה שובר את רוב האנשים. ויש עשירים גדולים, שהם אומללים! אומללים! אמנם הם בריאים אבל הם אומללים! למה, מפני שיש בהם קנאה ותאוה וכבוד. וזה שובר את האדם.

והאושר הכי גדול הוא, ה"אין לך בן חורין אלא מי שעוסק בתורה ובמצוות", ומי שעוסק בתורה ומצוות, אם יעבוד על זה במסירות, לא לרמות את עצמו, הוא יכול להגיע לפחות קנאה. פחות תאוה, פחות כבוד. הוא יגיע לתכלית שלו. ואז הוא יהיה המאושר. והיה בן חורין כל ימיו, שעשה כל הזמן לעצמו, לעצמו האמיתי, שזהו התכלית שנברא בשביל זה, להתענג על ה' וליהנות מזיו שכינתו, כמו שהביא המסילת ישרים.

ואז האדם חי בעולם אחר, כי אם פת במלח תאכל ומים במשורה תשתה. כתוב על זה במשנה "אשריך בעולם הזה". הוא מרגיש את עצמו כי

להיות בן חורין, ושכל עבודתו תהיה בכיוון של בן חורין. שאינו עושה את זה בתור עבודת הגוף עבודת עוה"ז, שזה באמת עבדות.

תראו, הנה לדאבוננו יש היום כ"כ הרבה צרות, שומעים איך שאנשים נשברים כל כך, ויש דיכאון. אנשים מדוכאים כ"כ ומה מעיק עליהם? הוא מה שיש להם, **קנאה, תאוה, וכבוד**, דאף אחד אינו נחלה מחמת שהוא לא אוכל מספיק, או משום שאין לו דירה כ"כ יפה, או דברים אחרים שחסר לו. ותשאלו ג"כ אנשים שעוסקים בזה. ותראו ממה נעשים חולים רק מקנאה, תאוה וכבוד. זה העיקר. אך הבן חורין שעוסק בתורה ובמצוות. הוא יש לו אפשרות להתרומם מזה, להיות רחוק קצת מקנאה, תאוה וכבוד. אמנם אי"ז קל כ"כ, אדם כזה הולך בכיוון שיכול להגיע לזה. ומה שאדם יתמסר יותר לתורה ולמצוות, יש לו יותר סכויים שהקנאה, התאוה והכבוד לא ישלטו בו, ומה שאדם מתרחק מזה יותר, זה יותר בריא, והוא המאושר! הוא הבן

לא נהנה מחשמל בשבת

בשבת קודש חיי שרה תשס"ט, נשאר בטעות חיבור לחשמל הרגיל בבית רבנו [ולא הודיעו לו מכך] אחרי הסעודה, כשנתיישב רבנו ללמוד כהרגלו, אירע מילתא דלא שכיחא כלל, שנרדם ארוכות ע"ג הסטנדר. וכשסיפרו דבר זה למרן הגרנ"ק שליט"א אמר שבודאי זו הסיבה שנרדם, כדי שלא ילמד לאור החשמל. [ושאלו את הגרנ"ק האם היו צריכים לספר לו על כך? אמר הגרנ"ק מכיון שהוא רוצה להחמיר בזה, היו צריכים להודיע לן]. (מנחת תורה עמ' רי"ד) וכע"ז אירע בעת שהוצרך רבנו לנסוע לשבת לעיר אחרת ושם לא הסכימו להשתמש בגינרטור, וכשהגיע שבת קפץ החשמל וכל השבת לא היה חשמל שם, ולא הוצרך רבנו להשתמש בזה בשבת.

כשיש לו תאורה קטנה

דן רבנו: יל"ע אם מהני להתיר שימוש בעלקטר"י המיוצר בשבת ע"י יהודים כשיש לו תאורה קטנה שאינה עשויה ע"י חילול שבת שיכול להשתמש לאורה דאפשר שלפמש"כ החזו"א סי' ל"ח סק"ד שיש בזה גם איסור דחילול ה' א"כ לא מהני הא דיכול להשתמש גם בלא"ה אבל אפשר דכל שאין לו צורך בתאורה זו אין כאן חילול ה'. (אילת השחר שבת קכב, א)

חשמל כשר בש"ק

פעם אחת בשבת שכחו להעביר החשמל המיוצר בשבת ע"י יהודים לגנרטור [שפועל בלי יד אדם ואין בו איסור מעשה שבת כלל] והי' לרבנו צער מכך מכיון שנודע לו רק בבוקר, ואמר להוריד הסיר מהפלטה שמחממת בחשמל, ואכל את האוכל קה, וישב ליד תריסים פתוחים שנכנס אור מבחוץ, כדי שלא ליהנות מאור החשמל האסור, ובסוף היום הי' סייעתא דשמיא שהרב ר"א כהן שליט"א בא למבחן עם ילדי כיתתו ולא הוצרך להסתכל בספר. במכתב של רבותינו מחודש כסליו תשע"ב נכתב: להסיר מכשול מבית ישראל הרינו בזה להודיע בשער בת רבים בדבר המכשירים עם מנגנונים חשמליים שיש בשימוש בהם הפעלה או הגברת עוצמת זרם או רישומים דיגיטליים וכדומה שהם אסורים בשבת, וצריך להזהר מלסמוך על המצאות של היתרים המבוססים על ספק פסיק רישיה או גרמא וכדומה בדימויים מפוקפקים עד מאוד ובזכות שמירת שבת נזכה להגאל במהרה.

בעל פה הוסיף רבנו שליט"א משפט נוקב: כל דבר הקשור לחשמל בשבת עלינו לראותו כנגיעה בזרם פתוח, וכל זמן שלא הוברר שהדבר מותר הרי הוא אסור.

חשמל כשר

והיו תקופות לפני הרבה שנים כשהיה רבנו מגיע לירושלים לשבתות וחגים אצל בנו הגר"מ, היה מתפלל בבית הכנסת הגדול 'בית ישראל' שבשכונת עזרת תורה ששם הקפידו על חשמל בשבת, וגם לפני שהיה גנרטור היו משתמשים במצברים.

על שמירת שבת

באנו בזה למען קדושת השבת ושמירתה, כאשר נמצאו כאלה אשר משתמשים בהמצאות שונות להריסת השבת... אם בטענת כח שני, או שני גרמות וכיו"ב, וכאילו לא הי' ידוע מעולם המצאה של כח שני או גרמא... ובעוד בדברי חז"ל מצאנו שגזרו וחזרו וגזרו להוסיף בשביתת השבת, אף בדברים שאין בהם סרך מלאכה כלל, הנה באו כיום להרוס ולעקור הכל, ולאפשר עשיית כל המלאכות בתחבולות שונות, וכידוע הרבה רופפים נמצאים בדורינו, אשר שאיפתם לפתור בעיות ההלכה במקום לקיימם, והם קופצים על המציאה הזאת, אשר תחת להמנע מלי"ט מלאכות בשבת הנה אפשר לעשותם, ולהיות ככל הגויים, אלא שבוססים לכתוב בעט ודיו פלוגית צריך להשתמש בעט ודיו אחרים, וכן אפשר לדבר בטלפון ולנסוע ולחמם ולבשל וכו', אלא שצריך לזה כלים מיוחדים וכיו"ב, והנה תסתיים שמירת השבת ברכישת השכלולים הנדרשים ותו לא. אוי לנו שכך עלתה בימינו. ושמא תאמר הרי יש בזה תועלת למנוע חילול שבת דאורייתא במקום פיקו"נ, מי בקש זאת מידם, הרי אף בשאפשר ע"י שינוי איכא פלוגתא אם ראוי לשנות כדאיתא בשו"ע או"ח סי' שכ"ח ס"ב (ובמ"מ פ"ב מה"ש ה"א), ועי"ש במ"ב ס"ק ל"ז. ומה יתרון למנוע את המותה, בשעה שזה הופך לפתחון פה לרופפים ולקלים למיניהם, להתיר את האיסור, ולעשות שבתן חול.

על כן באנו בזה להודיע בשער בת רבים, כי התחבולות... אסורות, ואין בהם כדי להקל על שום מלאכה, וכל המשתמש בהם הר"ז מחלל את השבת, וגם יש בזה מעין ח"ה, בעשיית שביתת השבת פלסתר.

נתפרסם בחודש תמוז תשמ"ה כשבראש החותמים מרן רבנו שליט"א ועמו עוד מגדולי הת"ח שבדור. (וראה קונטרס מפסק לא כשר עמ' 16)

חשמל בחו"ל

נכרי שהדליק את הנר משתמש לאורו ישראל. וזה ההיתר בחו"ל להשתמש בשבת בעלקטר"י שהגויים מייצרים שאינם עושים עבור ישראל אלא עבור הרוב שהם גויים, אבל אין זה ברור דלכאורה יש לדון דהרי יש שכונות שלימות של ישראל ומפעילים עוד מכונה גנרטור שמייצר עלקטרי עבור אלו שדרים שם והם ישראלים ועושים עבור.

ובאמת שדבר זה קשה גם במתני' דמכשירין פ"ב מ"ה שאם רוב העיר גויים וגוי חיים מרחץ בשבת אמר' דלדעת הגויים חממו ולא עבור הישראל, ולכא' הרי הגוי רוצה כסף ובלי ספק שדעתו בחימום על כל מי שירחץ שם וישלם לו ונמצא שחיממו גם עבור הישראל? וצ"ל שכך היתה התקנה מעיקרא שאם עושה עבור רוב גויים לא אסורו חכמים והכל הוא תקנ"ח וצ"ע. (אילת השחר שבת קכב, א)

קריאת הפטרה

את ההפטרה קוראין בבית רבנו מנביא בקלף שמביאים ע"י קטן מביכנ"ס אחר.

טלטול בשבת

מעשה שהגיע מרן הגרי"ז לשבות בבני ברק, ובשחרית של שבת שלח הגרי"ז שליח "ילד קטן" לחזון איש על מנת שיקח מאתו בהשאלה נביא הנכתב על קלף לקרוא בה הפטרת היום, ויביאנה אליו דרך הרחוב, מתפללי בית מדרשו הזדרזו ומסרו לידי הינוקא את הנביא כפי שביקש משלחו, אולם משהבחין בדבר החזון איש ציוה מיד למהר ולהחזיר את הקטן כדי שלא יטלטל. (פאר הדור ח"ג עמ' קפג בשם רבנו שליט"א)

הפטרה מתנך

ובפעמים הראשונות שהתפללו בבית רבנו ועדיין לא היה להם נ"ך מקלף וקראו את הפטרה בתנ"ך רגיל. ונתנו עליה לאחד המתפללים מבני גרמניה, ואמר רבנו שטוב שעשו כך כי לפי מנהגם כך קראו בהפטרה, וע"כ יכול לברך ע"ז בנקל.

לקום לכ"ד ספרים

החזון איש הסתפק אם צריך לקום מפני כ"ד ספרים הכתובים על קלף. (אילת השחר ידים פ"ג מ"ה, וראה דינים והנהגות פ"א ס"ט)

קידוש לפני מוסף

סיפר רבנו שפעמים שהגרי"ז היה בחולשה ולכן קידש בשבת לפני מוסף, והיה אוכל דגים. עי' שו"ע או"ח או"ח סי' רפ"ו סעי' ג'. (אעלה בתמר מתורת בריסק עמ' פד)

עליה לתורה או סעודה שלשית

נשאל החזון איש, באדם שקראו לו לעלות לתורה בשבת מנחה, והוא בדרכו לאכול סעודה שלשית, ואם יעלה לתורה יתאחר הזמן ותשקע השמש, ויפסיד סעודה שלישית, הורה החזון איש שאפ"ה יעלה לתורה, לאחר שכבר קראוהו לעלות כיון דחומר מאד מי שקוראים לו לתורה ואינו עונה, ונאמר ע"ז עונש מיתה רח"ל (צוף יהונתן עמ' י', וראה קובץ אליבא דהלכתא ס"א עמ' קע"ד שהביא בזה ר"מ חליוה שליט"א שאמר לו רבנו שהוראה זו מהחזון איש, ועי"ש טעמו).

כיסוי חלות בסעודה ג'

החזון איש זצ"ל לא הי' מכסה החלות בסעודה ג'. ויתכן שטעמו הי' כיון שי"א שסעודה זו לא צריכה פת, עי' סימן רצ"א סעיף ה' היא לא כ"כ חשובה. (ימלא פי תהלתך עיונים בתפילה עמ' ש"צ, וגם אין טעם שיראה הפת בושחו)

שכח רצה בסעודה ב'

אומרים בשם מרן החזון איש שמי ששכח רצה והחליצנו בסעודה שניה של שבת שלא יחזור, ויסמוך על סעודה שלשית שיאמר בברכת המזון רצה.

אמנם מהא דלא נזכר עצה זו בפוסקים מבואר שכיון שעתה הוא אוכל סעודה שניה הרי זה סעודה שניה שלו, ולכן צריך לחזור. (שיעורי רבנו עמ"ס ברכות)

מיני תרגימא בסעודה ג'

התוס' בפסחים ק' א' כתבו ואם מועיל מיני תרגימא להשלים ג' סעודות שבת כמו בסוכה היינו דוקא בסעודה שלישית, אבל לא בסעודת ערבית ושחרית שהם עיקר כבוד שבת.

יל"ע דלפי דבריהם יוצא דמיני תרגימא הוי שם סעודה לענין מצות ג' סעודות מ"מ בסעודת ערבית ושחרית צריך סעודה גמורה.

ולכאורה זה טוב אם הא דבעי קידוש במקום סעודה היינו סעודה דשבת דאז שייך חילוק בסעודות דבסעודת ערבית ושחרית שהם עיקר הסעודות בעי שיהא לחם אבל אי אין דין מיוחד דבעי סעודה דשבת וכל ששם סעודה עליה יוצא א"כ מאי איכפת לן במה דהוי סעודה שאינו מספיק לענין סעודת ערבית ושחרית מ"מ הא שם סעודה עליה דהא יוצאין בה מצות סעודה שלישית.

ויל"ע דהנה התוס' בפסחים ק"א א' ד"ה טעימו כתבו דלר' יוסי נחשב קידוש במקום סעודה אע"פ שהיתה המשך סעודה דחול והנה לכאורה אין הכרח דרבי יהודה חולק אלא דלר' יהודה לא יציור כיון דאסור לאכול אחרי שתחשך לפני שיקדש ונמצא דלא היה לו כלל סעודה משתחשך וזה ודאי דבעי סעודה בשבת לענין שיהא נקרא קידוש במקום סעודה.

ולפי"ז אין לנו כלל שיצטרך סעודת שבת ומה שייך לחלק לענין קידוש במקום סעודה דיצטרך דוקא פת גמור?

וצ"ל דבאמת צריך סעודת שבת אלא דאין צריך לעשות סעודה מיוחדת לשם שבת דכיון דאכילה בשבת הו"ל סעודת שבת ולכן מיני תרגימא דבזה אין יוצאים סעודת שבת הצריך ללילה ויום אינו יוצא בהו סעודה הצריכה לקידוש. ובסעודה שלישית לא מציינו שצריך לאכול לתיאבון ובהרבה דברים מקילים בסעודה שלישית שאינה חובה כל כך, ומהאי טעמא אם שכח רצה והחליצנו אינו חוזר ודעת הזוה"ק מובא במג"א סי' תמ"ד סק"ב דסעודה שלישית אפשר לקיים בדברי תורה.

ויש לעיין כיצד נשים יקיימו זה [דברי תורה בסעודה שלישית] ואפשר דדי שיאמרו תהלים או ילמדו ההלכות השייכות להם.

ברכת רצה והחליצנו

השוכח לומר רצה וכבר חתם ואמר בונה ברחמיו והי' צריך לומר ברוך אשר נתן וכו' וטעה ואמר עכשיו רצה לכאורה לא יצא יד"ח בזה שהרי הוא כאומר רצה לאחר ברהמ"ז מאחר דתיקנו לומר ברוך אשר נתן.

מי שאוכל פת רק בשבת ומסופק אם אמר רצה י"ל דא"צ לחזור ולברך דמסתמא הזכיר מאחר דרגיל תמיד להזכיר רצה בברהמ"ז.

סעודה שלישית

כשהיה ישיבת רבני ישיבתו אורחות תורה במעונו לקבוע את זמני סדרי הישיבה, ודובר על זמן סעודה שלישית עמד על כך שיהיה מנחה בזמן שיגמרו יהיה מספיק זמן לבני הישיבה ליטול ידיים ולאכול כזית לפני השקיעה (הגרמ"י שניידר שליט"א)

רבן של ישראל

הקדושים. אך לא! הרב שטיינמן עמד בדבריו על הצורך והחובה המוטלת על כולנו להתחזק באמונה!

הוא שאל: מי לא מאמין? הרי כולם מאמינים! אבל אף על פי כן תמיד יש צורך לחזק את האמונה הפשוטה, לשנן ולהחדיר בקרבנו כי אין שום דבר שנעשה בעולם לבד, הכל מאתו יתברך מחושב ומדוקדק, וגם הצרות שנגזרו על ישראל תכליתן ומטרתן היא לעורר ולקרר אותנו אליו, שנתפלל ונשווע אליו.

כאשר הסתלקה לבית עולמה אמי מורתי הצדקנית ע"ה, זכינו שהגיע רבינו הרב שטיינמן לנחמנו. הוא בא דקות אחדות לאחר שעזבו את הבית הרופאים שטיפלו באמא בתקופת מחלתה. הרופאים דיברו אז בהתפעלות עצומה בשבח אמונתה, כי גם בימים הקשים בהם ידעה סבל רב ומכאוב לא התלוננה, נשאה את כאבה בדומיה ובאמונה. שחנו בפני הרב שטיינמן את דברי הרופאים ואת התפעלותם מהאמונה של אמנו הצדקנית.

והנה הוא ביטל את דבריהם במחי יד. שאלנו הסבר לדברים, והוא השיב כך: **"אמנם הם אומרים, אך הם אינם מתכוונים... וכי בגלל זה הם יקראו קריאת שמע פעם אחת!! האם הם יניחו תפלין או לפחות ילבישו כיפה לכמה דקות!! כל זמן שאינו למעשה - סי איז גאר-נישט! זה כלום!"**

בדבריו הקצרים והחדים הוא אמר יסוד גדול באמונה. אמונה צריכה להשפיע על חיי המעשה של האדם, על כל עבודת השם שלו, על כל השקפת עולמו ותפיסת דעתו. גם כשמתאמת הידיעה אצל האדם והוא מתפעל ממנה, אם לא יניח אותה על לוח לבו, וישריש אותה פנימה בגופו ובמצוותו, והדבר יתבטא בשינוי התנהגותו ושיפור דרכיו, הרי זו תהיה התפעלות שווא, חסרת תוחלת.

בטבע האדם כאשר ישנה התפעלות רוחנית, ההתפעלות הולכת ודועכת עם הזמן. אולם אם באמצעותה, מתחזק האדם מיד ולמעשה, ומחדיר אותה באורחות חיו, בתורה, בתפלה וביראת שמים, ישנה תקווה כי זה אכן ירומם אותו, והוא יתעלה מהמצב שאחז בו קודם, גם לאחר שיפוג רגש ההתפעלות. זוהי תמצית העבודה הרוחנית של האדם. כאשר האדם מתפעל ממה שהוא, אל לו להשאיר בגדר התפעלות, אלא להשים את הדברים על ליבו כדי שיגיע לידי מעשה, כך הדברים יפעלו ויותירו רושם במעשיו, ולא יישארו כידיעה גרידא.

אחדות כשהגיע הרב שטיינמן לאחוזת ברכפלד, הוא אמר למורנו המרא דאתרא, הגאון רבי ישראל זיכרמן שליט"א, כי כזה יראת הכבוד שיש לאבי מורי שליט"א כלפי גדולי תורה הוא מהנדירים בדורנו! והוסיף: "זה מזכיר קצת את הכבוד שרחשו בעיר פרשבורג שבהונגריה לתלמידי חכמים".

אך, הרב שטיינמן לא ויתר, הוא דחק באבי שליט"א שוב ושוב להשיב על השאלה: "נו! רבי משה וואס זאגט איר? וואס זאגט איר?". אז השיב אבי שליט"א בחכמתו ובפקחותו המיוחדת: **"הרי מה שראש הישיבה מורה זהו 'דעת תורה' מוחלט שכך קובעים בשמים, ומה שיחליט כך מקובל שם. אם כן, ממה נפשך, אם יחליט כי עדיפים היסורים כדי לקבל יותר עולם הזה כך יקבע בשמים, ואם יחליט שעדיף רפואתו כדי שיוכל לעבוד טוב יותר את השם יתברך, כך יקבע בשמים"**. הרב שטיינמן חיך למשמע הדברים...

עוד סיפר כידוע, הרב שטיינמן עורר תמיד על חשיבות הענין של קבלת שבת מוקדם, ולא לצאת מהעיר בשעה מאוחרת מידי, כדי שלא יכשלו חס ושלום בחילול שבת. בעקבות אזהרות אלו התעוררה מחשבה בליבות רבים בני עירנו מודיעין-עילית, בימיה הראשונים של העיר, שמא בשבתות החורפיים בהן נכנסת השבת מוקדם מאוד, יסיימו בתלמודי תורה מוקדם יותר. הבקשה עלתה על שולחנו של המרא דאתרא הגאון רבי מאיר קסלר שליט"א. הוא הפנה את השאלה אל רבינו הרב שטיינמן שיכריע בדבר.

אולם הרב שטיינמן התנגד בכל תוקף, למרות שהבין את נחיצות הדבר: "מי לוקח אחריות על ביטול התורה של התלמידים! הרי זה ביטול תורה דרבים!" - הוא שאל שוב ושוב. לבסוף הוא הסכים לתת אישור רק על בנות בית יעקב והגנים, אבל לא תלמודי התורה, ומי שנוסע לשבת וחושש מחילול שבת רשאי להוציא את בנו לפני הזמן, אבל לתת הוראה כזאת ברבים הס מלהזכיר.

צדיק באמונתו תחיה

איני יכול לשכוח את המעמד הכביר שהתקיים בחדש ניסן תשס"ב. היה זה בתקופה קשה שאירעו בה רחמנא לצלן פיגועים רבים על ידי מרצחים צמאי דם, וגבו חיי אדם רבים. רבני העיר מודיעין-עילית פנו אל הרב שטיינמן, לבוא ולחזק את תושבי העיר, בעת צרה ליעקב. מן הסתם היו כאלו שציפו לשמוע מראש הישיבה זצ"ל דברי חיזוק מלהיבים, גילויים מעניינים או הבנות מקוריות בדברי חז"ל

א. שח הרה"ג רבי אליעזר טורק שליט"א: ברצוני לספר דבר מה. כמעט לא עבר על אבי מורי שליט"א חודש בכל עשרות השנים האחרונות מבלי שעלה להסתופף בצילו של הרב שטיינמן. הוא הגיע להתפלל מנחה בביתו בדרך כלל מידי ראש חודש. עד לאחרונה למרות גילו המבוגר, שה' יאריך ימיו ושנותיו בטוב והנעימים, ולמרות הקושי הגדול הכרוך אצלו בעליית מדרגות. הוא היה עובר לפני הרב שטיינמן, מזכיר את שמו לברכה ומתייעץ עימו מידי פעם על ענייני האישיים. הנהגה זו באה בעקבות צוואת אביו הקדוש רבי דוב זצ"ל הי"ד, שציווה עליו בפרידתו האחרונה ממנו לפני השואה, כי ירבה להסתופף בצילם של גדולי וצדיקי הדור, ושלא יעבור עליו תקופה מבלי להיכנס לגדול בתורה. אביו ידע היטב כי זאת תהיה הערובה היחידה להישארו ירא וחרד ומדקדק במצוות כראוי גם כשהוא רחוק ממנו, בימי טשטוש הרוחות דאז בימי קום המדינה.

אבי מורי שליט"א, עוד זכה לקבל רבות מפי רבותינו ה'חזון איש', הרב מבריסק, הרב דסלר, רבי אייזיק שר ועוד. הוא ידע והכיר היטב גדולי תורה אמיתיים מהדורות שלפניו. ותמיד ציין כי אצל הרב שטיינמן, הוא הרגיש כמו במחיצת ענקי הרוח שיירי כנסת הגדולה של אותם הדורות שהכיר. הוא עמד לפני הרב שטיינמן כעבדא קמיה מרא, בכזו אימה ויראה. הוא רעד תמיד כשנכנס אליו, הוא נעשה חיזור כמו סיד. הוא תמיד רגיל לומר כי על הרב שטיינמן הרגישו כבר לפני קרוב לשבעים שנה כי הוא אינו איש פשוט... ראו עליו כבר אז רוממות מיוחדת במינה, יראת שמים עצומה, ודביקות בקדוש ברוך הוא ובתכלית החיים. סיפר לי אחד שהתלווה לפני כשלוש שנים אל אבי מורי שליט"א, בעת ביקורו החדשי בבית הרב שטיינמן. כשהגיע פנה אליו הרב שטיינמן ושאלו: "רבי משה וואס זאגט איר? [מה אתם אומרים?] ברצוני לשמוע את דעתכם. לאחרונה יש לי יסורים, השאלה היא אם כדאי לי לבקש ברכות מאנשים שיסיר ממני את היסורים הללו, כדי שלא יפריעו לי בעבודת השם, או שמא עדיף לסבול אותם כדי שכך אוכל להרויח יותר בעולם הבא בגין היסורים?". (מנוסח השאלה היה נשמע כי לא היה אצלו ספק כי אכן ראוי וצריך להתפלל על כך להקב"ה. הספק אצלו רק היה על בקשת ברכות מאנשים).

כמובן שאבי שתק ולא ענה מאומה. כאמור יראת הכבוד שרוחש אבי כלפי גדולי ישראל זה נורא. אגב, לפני שנים